

Tarih köşelerinde

Keçecizade Fuat Paşa ve Çar Nikola

Yazan: Midhat Cemal Kuntay

1848 yılı Eylülünün 4 ü tarihi le iki büyük devletin elçisi Babıâliye iki nota veriyorlardı: Avusturya ve Rusya elçileri.

Avusturya elçisi, notasında, hülâsaten şöyle diyordu: «Bundan ziyade bekliyemem. Yarın değil, öbür gün akşamı Viyana ya bir kurye göndereceğim. O akşama kadar Osmanlı ülkesinde bulunan âsi mültecilerin hepsinin devletime teslimine Babıâlinin razı olduğu hakkında muvafakatını alırsam, devletimden yeni bir emir gelinceye kadar, Osmanlı hükümetile hükümetim arasındaki siyasi münasebet kesilmiştir.»

Rusya elçisi de, verdiği nota da, hülâsaten, aynı şeyi söylüyordu:

«Devletimden yeni bir emir gelinceye kadar Babıâli ile siyasi münasebetimi kestim.»

Hülâsasını verdiğim bu iki notadan da anlaşılacağı üzere, iki elçinin Babıâli ile münasebetlerini kesmelerine sebep, 1848 Macar istiklâlî savaşını yapan Macarlarla Lehlielerin Osmanlı devletine iltica etmeleri üzere, bu ihtilâlcileri devletin iade etmesi idi.

Yukarıdaki iki nota, Babıâli'yi güç duruma sokmuştu. Sadrazam, Koca Reşid Paşa idi; ve Koca Reşid Paşa, İngiltere ile Fransanın yardımına güveniyordu. Türkiyeye sığınan Macar ve Leh ihtilâlcilerini, yalnız Fransa, yalnız İngiltere değil, hattâ Amerika bile tutuyordu. Ve Osmanlı devletinin, mültecileri geri vermemesini, bu üç devlet çok beğeniyordu.

Koca Reşid Paşa bu durumdan faydalanmak ve mültecileri geri vermemek için Avusturya ve Rusyaya karşı harp etmekten bile çekinmemek fikrindeydi.

Fakat bu iki büyük devlete müsellâh kafa tutmak için; öteki iki büyük devletin, yani İngiltere ile Fransanın yardımlarını sağlamak lâzımdı. Bu işi, Hariciye Nazırı Âli Paşaya hava le etti. O da bu ciheti, yazılmış bir taahhüde bağlamak için, Fransa ve İngiltere elçilerine tahriren sualler sordu.

Bu suallerin cevaplarını Fransa ve İngiltere elçileri, İngiltere sefarethanesinde yazdılar.

İngiltere ve Fransa elçileri, mülteciler meselesi hakkında Âli Paşanın sorduğu şeylere, bir sorgu hâkiminin, cevap yerleri, karşılarında bırakılan bir istin tak kâğıdındaki şekillerle cevaplarını yazmışlardı. Bu cevapların hülâsası şuydu: Osmanlı devletinin Rusya ve Avusturya ile yaptığı Kaynarca ve Belgrad andlaşmalarının, Avusturya ve Leh mültecilerini iade gibi bir mecburiyetli tazammün etmediğine, İngiltere ve Fransa elçileri kâildirler. Ve, Osmanlı devleti, Avusturya ve Rusya devletlerinin, mültecilerin iadesi hususundaki isteklerine muhalefet

etmekle, Kaynarca ve Belgrad muahadelerini nakzetmiş sayılmıyacağına da, iki elçi (İngiltere ve Fransa elçileri) kaani idiler.

Verilen cevapların en mühimleri, bu meseleden dolayı Rusya devleti Osmanlı devletine harp açarsa, Fransa ve İngiltere bunun önüne geçmek için, derhal işe karışacaklardı.

Bu son söz, bu meselede Osmanlı devletinin yapayalnız bulunmadığı demektir. Ve bu cevap üzerine Koca Reşid Paşa bir miktar ferahladı. Bu mesele de esasen Lord Palmerston dahil Rusya ile Avusturyanın aleyhinde idi; hattâ, Viyana elçisine mektubunda aynen şöyle yazıyordu: «Avusturyalılar medeni adını takınmış en kaba adamlardır. Galiçyada, İtalyada, Macaristanda ve Transilvan yada yaptıkları zulümler, ancak, Afrika ve Haytideki zencilerin hareketleriyle mukayese edilebilir.»

Elçilerden yazılmış taahhüdlere sağhyan Reşid Paşa, icabında, Osmanlı vükelâsını kararlarından dönmeyeceklerine dair de, kendilerinden tahriren söz aldı.

Fakat Koca Reşid Paşa bu vesikalari aldığı halde bile, Rusya ile muharebeyi, en sona en son derecedeki bir mecburiyete talik etmek dirayetine gösterdi. Ve mülteciler meselesini, Rusya ile muharebesiz halletmek çaresini düşündü.

Muharebesiz, yani, müzakere ile.

Rus Çarı birinci Nikola ile bunu konuşabilecek adam, o zaman, Babıâlide amedcilik memuriyetinde bulunan, muhatabının kabine girilecek yolları bilen, ve Fransızca'yı iyi konuşan Keçecizade Fuad Efendi idi.

Sultan Mecid Avusturya imparatoruna ve Rus Çarına şahsen birer mektup yazacaktı; ve bu kâğıdları Avusturya İmparatoruna, Viyanadaki Osmanlı elçisi Kostaki Bey, Rus Çarına da Amedci Fuad Efendi verecekti.

Fuad Efendi o sırada fevkalâde memur olarak Bükreşte idi. Fakat Rusya Çarı Birinci Nikola güç adamdı. Ona, Fuad Efendinin, mektup vermeye memur olarak gitmesi hâdiseyi küçülte bilirdi. Ve kabine üyelerinden ikisi, Fuad Efendinin Rus Çarına, «fevkalâde murahhas olarak büyük elçi» gibi kalabalık bir ünvanla gitmesini istediler, Hariciye Nazırı Âli Paşa da bu teklifi doğru buldu.

Bir ikinci doğru teklifte de Fuad Efendi bulundu: Rusya Çarı ile Rusya devleti, o tarihte, asker kokuyordu. Çünkü, Birinci Aleksandr Birinci Napolyonu 1812 de maddeten yenmişti, fakat mânen Napolyona yenilmişti. O tarihten sonra, Rusyada Napolyonun şahsında toplanan bir askerlik sevgisinin havası ruhlarda esmiye başlamıştı. Bu

hava, Birinci Nikolanın şahsına, sarayına, hükümetine kadar girmişti. Askerliğe, hattâ asker esvabına karşı zaafı vardı. Bunu bilen Fuad Efendi, Rusya Çarına giderken, yanına iki zabıt almayı Babıâliye teklif etti; ve kabul ettirdi.

Nihayet, Zilkadenin dördüncü Cuma gecesi, çantasında Sultan Mecidin Çar birinci Nikolaya mektubu, yanında erkânı-harp miralayı Tefrik Bey ve yaver binbaşı Lâtif Ağa olduğu halde, Varşovaya doğru yola çıktı. Kardeşi Grandük Mişel, Varşovada hasta olduğu için, o sırada, Çar Nikola da orada idi.

Fakat Mişel öldü, Çar Petersburğa döndü, Fuad Efendi de Petersburga gitti.

Fuad Efendinin, önceden, Çar Nikola ile anlaşması şöyle dursun, görüşmesi bile çok güç oldu.

Fuad Efendi, Petersburgda; evvelâ, Kont «Nesselrode» un sahne tavırlarıyla, aktör simasıyla karşılaştı. Rus dışişlerinin son temsilcisi, Fuad Efendiye, dargın sesle ve soğuk yüzle şunları söyledi:

— Çar cenapları Osmanlı devletine yardımlarda, hizmetlerde bulunmuştu. (bu hizmetleri sayar). Bu dostluklara karşılık olarak, Çar cenapları, Osmanlı devletinden, iyi niyet umuyordu. Ortada bir Kaynarca, bir Belgrad muahadesi vardı. Macar ve Leh mültecilerinin iade edilmemesi, bu andlaşmalarla verilen sözün Osmanlı devleti tarafından tutulmaması demektir. Çar hazretleri buna çok gücendiler. Çar cenaplarının Osmanlı devletinden istediği şey hakka dayanıyordu. Bu hakka hürmet edilememesi, Çar hazretlerine, son kararını vermek salâhiyetini sağlıyordu. Çar hazretleri, bir şeyi etrafı ile düşünmedikçe teklif etmezdi. Edince de son kararını vakalaştırmaktan vaz geçmezdi. Çar hazretleri, çabuk karar vermezdi, ve verdiği karardan da katiyen dönmezdi.

Fuad Efendi, bu aktör - diplomatın, muharebeye karar veren bir Rusya Çarının dargın yüzünü ve öfkeli sesini temsil etmek rolünü oynamaktaki muvaffakiyetinden yılmıyor, ve şu cevabı veriyordu:

— Mülteciler meselesinin iki cephesi vardır; biri, muahadelerin, bu mesele karşısındaki tefsiridir ki, bu cihet İstanbul da, Babıâli ile sefaretiniz arasındaki müzakerelerde vüzuha yakın bir şekil aldı. Fakat icabında bunu tekrar görüşürüz. Diğeri gayet mühimdir? Çünkü mülteciler meselesinin, padişahımız için bir namus meselesi olması, ve âdetâ şahsileşmesidir. Ve padişahımız, bu hususta, Çar hazretlerinin hak ve insaf duygularına şahsen müracaate ben denizi memur buyurmuştur. Ve (Devamı Sayfa 8, Sü. 1 de)

